

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (VNS 6/2021 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava hallintovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Sari Haavisto, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Anna Rundgren, sisäministeriö
- suunnittelupäällikkö Kirsi Heinivirta, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Henna Leppämäki, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- maahanmuuttopäällikkö Jaana Suokonautio, Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- tutkuspäällikkö Anu Castaneda, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- johtava asiantuntija Barbara Bergbom, Työterveyslaitos
- lakimies Sonja Vahtera, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- ylitarkastaja Eeva Tupi, Tasa-arvovaltuutetun toimisto
- yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- palvelujohtaja Sirpa Lukkala, Uudenmaan TE-toimisto
- maahanmuutto- ja työllisyysasioiden päällikkö Ilkka Haahtela, Helsingin kaupunki
- tiimiesimies Paula Salmu, Oulun kaupunki
- monikulttuurisen työn koordinaattori Priyanka Sood, Oulun kaupunki
- erityisasiantuntija Anu Wikman-Immonen, Suomen Kuntaliitto
- toiminnanjohtaja Herttaliisa Tuure, Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Työtehoseura ry

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Kotoutumisen uudistamistarpeita käsittelevän selonteon tarkoituksena on luoda suuntaviivoja kotoutumisen edistämisen kehittämiseksi siten, että kasvavan maahanmuuttajaväestön osallisuus yhteiskunnassa voidaan varmistaa ja samalla vastata esimerkiksi työikäisen väestön vähenemiseen hyödyntämällä maahanmuuttajien osaamista.

Selonteossa esitetyt keskeiset uudistukset ovat kotoutumisohjelman käynnistäminen, peruspalveluiden ja yleisen koulutusjärjestelmän kehittäminen vastaamaan paremmin maahanmuuttajien tarpeisiin sekä maahanmuuttajille suunnatun erillisen ohjauksen ja neuvonnan vahvistaminen ja vakinaistaminen. Tarkoituksena on kehittää kotoutumisen alkuvaihetta ja kotoutumisen edistämistä osana peruspalveluita ja koulutusjärjestelmää sekä vahvistaa hyviä väestösuhteita ja kumppanuuksia.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää selonteon keskeisiä uudistuksia tarpeellisina ja myönteisinä kotoutumisen edistämiseksi.

Maahanmuuttajien kokemus rasismista ja syrjintä

Henkilön osallisuus yhteiskunnassa koostuu monista tekijöistä: riittävästä toimeentulosta ja hyvinvoinnista, suomen ja ruotsin kielen hallinnasta, osallistumisesta työelämään, koulutukseen, harrastus- ja muuhun toimintaan sekä yhteisöihin kuulumisesta ja jäsenyydestä. Maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskuntaan heikentävät heihin kohdistuvat kielteiset asenteet, jotka vaikeuttavat työllistymistä ja muuta osallistumista maahantulon syystä riippumatta.

Maahanmuuttajat muodostavat keskenään hyvin moninaisen ryhmän. Maahanmuuttajien tilanteet rasismista ja syrjinnän kokemisesta sekä työllisyyden, hyvinvoinnin ja osallisuuden toteutumisesta eroavat paitsi yksilöiden välillä myös taustamaan ja maahanmuuton syyn perusteella.

Maahantulon syystä riippumatta muuttajat kokevat usein syrjintää työnhaussa, työsuhteessa ja asunnon haussa sekä käyttävät terveystalvueluita vähemmän kuin kantaväestö. Eriarvoisuuden kannalta merkittävä ryhmä on haavoittuvassa asemassa olevat, kuten esimerkiksi konfliktimaista tulleet tai henkilöt, joilla on muutoin traumaattisia kokemuksia. Tietyillä maahanmuuttajaryhmillä on korostunut riski moniperustaiselle syrjinnälle. Esimerkiksi vammaiset tai seksuaalivähemmistöihin tai näkyvään etniseen vähemmistöön kuuluvat maahanmuuttajat voivat myös koulutuksessa tai työelämässä olla korostuneessa vaarassa joutua syrjinnän tai häirinnän kohteiksi.

Maahanmuuttajat kohtaavat usein myös vihapuhetta. Vihapuhetta esiintyy etenkin sosiaalisessa mediassa, ja asenneilmapiiri ulkomaalaisia kohtaan on kiristynyt. Vihapuhe voi liittyä esimerkiksi ihonväriin, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen. Vihapuheen tarkoituksena on useimmiten luoda kuva tiettyyn vähemmistöryhmään kuuluvista ihmisistä epäilyttävinä, epäluotettavina tai alempiarvoisina.

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp

Yhdenvertaisuus ja kotoutuminen

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoo, että kotoutumisen edistämisen lähtökohtana tulee keskeisesti olla yhdenvertaisuustyö, joka lähtee jokaisen ihmisarvon tunnustamisesta sekä perus- ja ihmisoikeuksien kunnioituksesta. Hyvää kotoutumista ei voi syntyä ilman osallisuuden kokemuksia, ja näin ollen kotoutumista edistävä työ kytkeytyy tiiviisti väestöryhmien välisten suhteiden edistämiseen sekä rasismiin ja syrjintään puuttumiseen.

Valiokunta huomauttaa, että suomalaisen yhteiskunnan ja työelämän monimuotoisuudella ja syrjimättömyydellä on kriittinen merkitys Suomen houkuttelevuudelle osaavan työvoiman, kansainvälisten opiskelijoiden ja investointien kohdemaana samoin kuin täällä jo olevien maahanmuuttajien työllistymiselle.

Valtioneuvostossa on valmisteilla rasismiin vastaisen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma, jota valmistelee laajapohjainen työryhmä. Ohjelmassa suunnitellaan tilanearvion pohjalta toimenpidekokonaisuus rasismiin torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi yhteiskunnan eri osa-alueilla. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa ohjelman olevan hyvä alku nykyistä kattavamman rasismiin vastaisen työn toteuttamiseksi. Valiokunta tähdentää systemaattisia rasismiin vastaisia ja hyvien väestösuhteiden edistämisen toimia sekä toimintaohjelman toimenpidekokonaisuuksien huomioimista kotoutumisen edistämässä. Keskeistä on valtavirtaistaa kotoutumisen edistäminen osaksi keskeisten politiikka-alojen suunnittelua, toimeenpanoa ja kehittämistä.

Yhteiskunnan ja työelämän vastaanottavuus

Maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllisyyden vahvistuminen edellyttää maahanmuuttajan oman aktiivisuuden ja monimuotoisten tukipalveluiden lisäksi työelämän ja yleisesti yhteiskunnan vastaanottavuuden parantumista.

Työllistyminen on kotoutumisen keskeinen mittari. Maahanmuuttajien työllisyys Suomessa on 10—15 prosenttiyksikköä pienempi ja työttömyys 2,5-kertainen verrattuna kantaväestöön. Ulkomailla syntyneiden työllisyysasteen kehitys on ollut 2010-luvulla Suomessa heikointa verrattuna muihin Pohjoismaihin. Valiokunta painottaa, että maahanmuuttajien työllisyysasteen merkittävä nostaminen, jota koulutuksella voidaan edistää, on otettava kotoutumistoimien keskeiseksi tavoitteeksi.

Valmisteilla olevan työelämän monimuotoisuusohjelman tavoitteena on lisätä työnantajien rekrytointi- ja monimuotoisuusosaamista siten, että maahanmuuttajien pääsy osaamistaan vastaaviin tehtäviin ja uralla eteneminen helpottuvat. Lisäksi ohjelma sisältää toimenpiteitä, joiden avulla työmarkkinoiden rakenteellista syrjintää ja rasismia pyritään vähentämään lisäämällä tietoisuutta monimuotoisuuden hyödyistä sekä lisäämällä monimuotoisuutta ja yhteenkuuluvuutta koskevaa osaamista työelämässä. Valiokunta pitää työelämän monimuotoisuusohjelman linjauksia tärkeinä kotoutumisen edistämässä.

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp

Kotoutumisohjelma

Selonteossa ehdotetaan, että nykyisiä kotoutumispalveluita selkiytetään valmistelemalla kotoutumisohjelma, jolla tuetaan maahanmuuttajien työllisyyttä ja työllistymistä tukevia valmiuksia sekä kielitaitoa, yhteiskunnan tuntemusta ja osallisuutta. Lisäksi kotoutumisohjelmalla edistetään kotoutumista edistävien palveluiden nykyistä parempaa saatavuutta ja toimivuutta sekä sujuvia siirtymiä erityisistä kotoutumispalveluista työelämään, koulutukseen ja muihin palveluihin. Selonteossa esiteltäviä kotoutumisohjelman linjauksia on tarkoitus tarkentaa selonteon eduskuntakäsittelyn pohjalta uudistettavassa kotoutumislaisissa ja muussa relevantissa lainsäädännössä.

Selonteossa esitellyn kotoutumisohjelman lähtökohtana on, että kotoutumista tuetaan tehostetusti maahanmuuton alkuvaiheessa kotoutumisen erityispalveluilla ja tarvittaessa muilla palveluilla ja tämän jälkeen tarvelähtöisesti osana kaikille suunnattua palvelu- ja koulutusjärjestelmää. Mikäli työvoimapalveluiden asiakkaana oleva maahanmuuttaja ei ole työllistynyt kotoutumisohjelman päättyessä, laaditaan hänen kanssaan työllistymissuunnitelma, jonka puitteissa sovitaan jatkotoimista työllistymisen edistämiseksi. Samoin työvoiman ulkopuolella olevan kotoutuja-asiakkaan ohjauksesta jatkopalveluihin sovitaan tarvittaessa ohjelman päättyttyä. Lisäksi esitetään kehitettävän kielikoulutukseen osallistumismahdollisuuksia myös pitempään maassa asuneille maahanmuuttajille, joilla on kielikoulutuksen tarve.

Kotoutumisohjelma luo valtakunnalliset raamit ja vähimmäiskriteerit työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumisen alkuvaiheen ohjaus- ja palveluprosessille. Työvoimapalveluiden asiakkaina olevien maahanmuuttajien kotoutumisprosessi kytketään jatkossakin työllisyyspalveluihin, joita samoin kuin peruspalveluita ja koulutusjärjestelmää kehitetään vastaamaan paremmin maahanmuuttajien tarpeisiin. Työvoiman ulkopuolella olevilta maahanmuuttajilta on toistaiseksi puuttunut selkeä kotoutumisen edistämisen rakenne, joten kotoutumisohjelma parantaa erityisesti tämän ryhmän kotoutumisen edistämistä.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää selonteossa esiteltyjä eri kohderyhmiä, toimintoja ja toimijoita kokoavaa kotoutumisohjelmaa tärkeänä ja tarpeellisena uudistuksena. Valiokunta katsoo, että olennaista on tunnistaa, että kotoutuminen tapahtuu monitoimijaisessa kentässä ja että monialaiselle ja -ammattilliselle yhteistyölle tulee kotoutumisohjelmassa määrätietoisesti luoda edellytyksiä sekä eri toiminnoille selkeät vastuutahot. Valiokunta tähdentää, että kotoutujien taustat ovat moninaiset, joten kotoutujan ohjelma tulee räätälöidä yksilön tarpeen mukaan sekä toimenpiteiltään että kestoiltaan.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että yhteiskunnassa on tällä hetkellä menossa samaan aikaan monia rakenteellisia uudistuksia (mm. työllisyyspalveluiden siirto kunnille, hyvinvointialueet sekä jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus). Kotoutumista tukevien palveluiden järjestämisvastuista ja palveluiden yhteensovittamisesta tulee päättää näiden rakenteellisten uudistusten osana.

Valiokunta tähdentää peruspalveluiden ja koulutusjärjestelmän kehittämistä niin, että ne vastaavat entistä paremmin myös maahanmuuttajien tarpeisiin. Kotoutumisen kehittämisessä on oleellista, että maahanmuuttajaväestö voi hyödyntää kaikille suunnattuja palveluita kotoutumisen ja

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp

työllistymisen tukena. Erityistä huomiota tulee kiinnittää kielitaidon kehittämiseen ja työhön siirtymisen tukemiseen esimerkiksi valmennuksen ja avulla.

Kotoutumishjelman johdantojakso

Kotoutumishjelmaan kuuluu kaikille maahanmuuttaryhmille yhteinen johdantojakso, johon sisältyy alkukartoitukseen perustuvan kotoutumissuunnitelman laatiminen sekä uutena palveluna monikielinen yhteiskuntaorientaatio.

Alkukartoituksen tavoitteena on tunnistaa nykyistä paremmin maahanmuuttajat, joilla on valmiudet siirtyä nopeasti työelämään, ja maahanmuuttajat, jotka tarvitsevat työllistymisen tueksi esimerkiksi ammatillisen osaamisen kehittämistä tai sosiaali- ja terveyspalveluita. Valiokunta pitää alkukartoitusta tärkeänä, mutta kiinnittää samalla huomiota siihen, että monialaiset tuen tarpeet eivät välttämättä käy ilmi nopeasti tai yhdellä tapaamisella alkukartoituksessa, vaan ne saattavat tulla esille vaikkapa vasta kotoutumiskoulutuksen aikana.

Osaamisen tunnistaminen. Valiokunta tähdentää maahanmuuttajan osaamisen tunnistamista jo kotoutumisen alkuvaiheessa. Tunnistetun ja tunnustetun osaamisen perusteella kotoutuja voi saada paremman käsityksen siitä, millaiset tavoitteet ovat realistisia ja mitä työmarkkinat ja koulutusjärjestelmä voi juuri hänelle tarjota. Osaamisen tunnistaminen on olennaista myös työllistymisessä ja työllistymisen tukemiseksi tarvittavassa osaamisen kehittämisessä ja ammatillisten tutkintojen suorittamisessa. Valiokunta tähdentää kotoutumishjelman työelämälähtöisyyttä.

Tiedonkulku. Valiokunta kiinnittää huomiota tiedonkulkuun kotoutumisen alkuvaiheen palveluiden eri toimijoiden välillä. Selonteossa on esitetty tähän kokonaisuuteen liittyvää asiakastietojärjestelmää, jonne tiedot eri palveluista voitaisiin kerätä. Valiokunta huomauttaa, että nykyisin esimerkiksi työvoimakoulutuksen toteuttajat eivät voi luovuttaa asiakasta koskevia tietoja jatkopolkua varten suoraan seuraavan vaiheen koulutuksen järjestäjälle, vaan tietojen luovuttaminen edellyttää, että TE-toimisto tai kuntakokeilukunta pyytää tähän asiakkaalta kirjallisen suostumuksen. Valiokunta katsoo, että eri yhteistyömuotoihin ja -tahoihin liittyvistä tiedonsaantioikeuksista on tarpeen säätää laissa tarkemmin, jotta tiedonvaihtoa ei jouduta laajasti perustamaan yksinomaan asiakkaan suostumuksen varaan.

Valiokunta pitää kotoutumishjelman kaikille maahanmuuttajille tarkoitettua johdantojaksoa tärkeänä uudistuksena. Sen ansiosta voidaan nopeuttaa työllistymistä ja tehostaa tarvittavaa osaamisen kehittämisen aloittamista ja tavoitetaan myös maahan tullessa työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat. Erityisesti kotona lapsia hoitavien vanhempien tavoittamista ja pääsyä palveluihin on välttämätöntä lisätä, jotta maahanmuuttajanaisten osallisuutta ja työllisyyttä sekä koko perheen kotoutumista voidaan tukea nykyistä paremmin. Johdantojakso parantaa myös työn ja koulutuksen takia Suomeen muuttaneiden perheenjäsenten tiedonsaantia olemassa olevista kotoutumispalveluista ja pääsyä tarvittaviin palveluihin.

Kotoutumishjelman kesto

Selonteon mukaan kotoutumishjelman lähtökohtana on eduskunnan hyväksymän kannanoton EK 35/2018 vp (TrVM 6/2018 vp) mukaisesti maahanmuuttajien kotoutumisen nopeuttaminen. Tarkoitus on tehostaa etenkin pikaisesti työhön suuntaavien, osaamisen kehittämistä tarvitsevien

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp

ja työkyvyn vahvistamista tarvitsevien maahanmuuttajien tarpeiden tunnistamista ja niihin vastaamista. Valiokunta pitää nopeuttamista tärkeänä, mutta huomauttaa, että se edellyttää riittävää resursointia palveluihin ja ohjaukseen, jotta pääsy palveluihin ja siirtymät palvelusta toiseen ja työelämään olisivat sujuvia.

Kotoutumisohjelman enimmäiskestoksi määritellään selonteossa kaksi vuotta. Ohjelman varsinainen kesto on kuitenkin selonteon mukaan yksilöllinen, ja tavoitteeksi tulee lähtökohtaisesti asettaa kahta vuotta lyhempi aika. Kotoutumisohjelma tulee myös päättää jo ennen enimmäisajan päättymistä, mikäli maahanmuuttajalla on valmiudet siirtyä työelämään tai yleisen palvelujärjestelmän palveluihin, jolloin työllistymisen edistämistä voidaan tarvittaessa jatkaa työllistymissuunnitelman puitteissa.

Selonteon mukaan kotoutumisohjelman kesto voidaan erityisestä syystä pidentää enintään kahdella vuodella. Valiokunta kuitenkin huomauttaa, että kaikkien maahanmuuttajien kohdalla ohjelman nopeuttaminen nykyisestä ei ole realistista. Esimerkiksi kansainvälistä suojelua saavien ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden vaikeat ja traumatisoivat kokemukset saattavat olla esteenä nopealle kotoutumiselle ja vaativat vuosien pitkäjänteistä tukea ja ohjausta sekä oikeanlaisia palveluita kunkin yksilöllisestä tilanteesta riippuen.

Valiokunta pitää tärkeänä, että selonteossa perhevapaiden käyttö on huomioitu siten, että kotoutumisohjelman kestossa voidaan joustaa. Valiokunta kuitenkin muistuttaa, että perhevapaat voivat kestää yli kaksi vuotta etenkin, jos perheeseen syntyy lisää lapsia lyhyellä aikavälillä. Tasa-arvonäkökulma edellyttää, ettei perhevapaan käyttö vaikuta henkilön oikeuksiin ja etuihin, kuten kotoutumisohjelmaan, heikentävästi.

Selonteossa tunnistetaan maahanmuuttajat, joiden kotoutumisaika on eri syistä ylittynyt, ja heidän tarpeensa esimerkiksi kielenopetukselle. Tällaisia henkilöitä voivat olla esimerkiksi työn vuoksi Suomeen tullut, mutta työttömäksi jäänyt maahanmuuttaja, ihmiskaupan uhri tai henkilö, joka ei ole ohjautunut kotoutumispalveluihin ajoissa oleskeluluvan saatuaan. Tähän kohderyhmään kuuluu myös asiakkaita, joiden kotoutumisaika on pirstaloitunut sairausloman, vanhempainvapaan tai muun synn vuoksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että kotoutumispalveluita tarjotaan tarvittaessa myös niille maahanmuuttajille, joiden kotoutumisaika on ylittynyt.

Työllisyyden edistäminen

Selonteossa todetaan, että maahanmuuttajien työllisyyden edistäminen edellyttää työvoimapalveluissa annettavan henkilökohtaisen ohjauksen riittävyttä ja toimivuutta sekä maahanmuuttaja-asiakkaan yksilöllisen palvelutarpeen tunnistamista. Valiokunta pitää tärkeänä, että työllisyyden kuntakokeiluissa ja esitetyssä pohjoismaisessa työvoimapalvelumallissa ohjauksen toimivuutta seurataan tarkasti. Ohjauksen toimivuuden rinnalla tulee varmistaa soveltuvien työllistymistä edistävien palveluiden ja koulutuksen riittävyys ja niiden tehokas yhteensovittaminen.

Valiokunta huomauttaa, että yleisiä TE-palveluita on toistaiseksi hyödynnetty kotoutumisen alkuvaiheessa suhteellisen vähän. Esimerkiksi palkkatuen hyödyntämistä maahanmuuttajien työllisyyden edistämiseksi on vaikeuttanut tukitason määräytyminen työttömyyden keston mukaan. Palkkatukea on tarkoitus uudistaa hallituskaudella siten, että työttömyyden pituudesta riippumat-

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp

ta tukitaso on 50 prosenttia. Valiokunta pitää suunniteltua uudistusta maahanmuuttajien työllistymisen kannalta tärkeänä.

Naisten työmarkkina-asema

YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova komitea (CEDAW-komitea) on viimeisimmässä Suomen määräaikaisraporttia koskevassa loppupäätelmässään esittänyt huolensa maahanmuuttajataustaisten naisten korkeasta työttömyysasteesta, matalasta palkkatasosta sekä vähäisestä osallisuudesta julkisessa ja poliittisessa elämässä. Komitea suositteli Suomea kiinnittämään erityistä huomiota näihin osa-alueisiin.

Eduskunnan vuonna 2019 hyväksymän kannanoton (EK 35/2018 vp) mukaan hallituksen tulee ryhtyä viivytyksettä toimiin maahanmuuttajataustaisten naisten työllistämisen edistämiseksi. Maahanmuuttajanaiset tulee asettaa kotouttamispalveluiden erityiseksi kohderyhmäksi. Eduskunnan aiemman päätöksen pohjalta valiokunta pitää perusteltuna erillisen toimenpideohjelman laatimista heikossa työmarkkina-asemassa oleville maahanmuuttajanaisille.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoo, että kotoutumispalveluiden saavutettavuuden parantaminen myös työelämän ulkopuolella oleville ryhmille osaltaan edistää maahanmuuttajanaisten työllisyyttä. Maahanmuuttajanaisten työllisyyden ja osallisuuden parantamista on kuitenkin muilta osin selonteossa käsitelty vain ohuesti, ja se vaatii vielä uudelleen suunnittelua. Erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, kuinka kotona olevien naisten osallisuutta yhteiskuntaan saadaan kehitettyä nykyistä paremmin.

Valiokunta huomauttaa, että maahan muuttaneet naiset eivät ole yhtenäinen ryhmä. Työmarkkinoiden ulkopuolella on myös korkeasti koulutettuja maahanmuuttajanaisia, ja usein myös aluksi kotiin jäävien naisten tavoitteena on myöhemmin siirtyä työelämään. Kaikkien maahanmuuttajanaisten mahdollisuuksia osallistua työmarkkinoille tulee tukea esim. koulutusta kehittämällä ja työllisyyden kuntakokeiluja hyödyntämällä. Palvelujen siirtyessä yhä enemmän verkkoon tulee huomioida myös ne asiakkaat, joiden kielitaito sekä digitaaliset taidot ovat puutteellisia.

Tasa-arvoaikutusten arviointi

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta tähdentää sukupuolinäkökulman esitettyä parempaa huomioimista kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeita arvioitaessa. Valiokunta muistuttaa, että tasa-arvolain 4 §:n mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp

Helsingissä 24.11.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Aino-Kaisa Pekonen vas

varapuheenjohtaja Katja Taimela sd

jäsen Kim Berg sd

jäsen Atte Kaleva kok (osittain)

jäsen Tuomas Kettunen kesk

jäsen Rami Lehto ps

jäsen Niina Malm sd

jäsen Anders Norrback r

jäsen Ilmari Nurminen sd

jäsen Arto Satonen kok

jäsen Ruut Sjöblom kok

jäsen Sofia Virta vihr

varajäsen Mikko Lundén ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjaana Kinnunen

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (VNS 6/2021 vp) vastaa tarkastusvaliokunnan laatimaan mietintöön kotouttamisen toimivuudesta (TrVM 6/2018 vp). Tarkastusvaliokunnan laatima mietintö oli yksimielinen ja sisälsi 12 lausumaa, joista ensimmäisen mukaan valtioneuvoston on annettava eduskunnalle selonteko kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman kotouttamistoimien uudistamistarpeesta ja toteutettavista uudistuksista vuoden 2020 loppuun mennessä. Kuitenkin laadinta viivästyi mm. koronapandemiasta johtuvista syistä.

Selonteon rakenne on hyvin epäselvä. Rakenteen epäselvyys hämärtää myös kokonaiskuvaa koko selonteosta. Käytännössä tarkastusvaliokunnan ansiokas mietintö tunnisti jo useimmat kipupisteet kotouttamisen toimivuudessa. Nyt olisi odotettu hallitukselta konkreettisia lainsäädäntötoimia kotouttamisjärjestelmän uudistamiseksi ja ongelmiin vastaamiseksi. Valtaosa selonteon toimenpiteistä on "kehittämistä" ja "vahvistamista" — tämä jättää konkretian tason hyvin avoimeksi.

Selonteossa esitellään sinällään asiallisesti kotouttamisen nykytilaa. Epäselväksi kuitenkin jää, mitkä ovat ne rakenteelliset uudistukset, joilla esitettyihin ongelmiin, kuten maahanmuuttajien matalampaan työllisyysasteeseen, vastataan.

Työllistyminen on yksi kotoutumisen olennaisin mittari. Maahanmuuttajien työllisyys Suomessa on 10—15 prosenttiyksikköä pienempi ja työttömyys 2,5-kertainen verrattuna kantaväestöön. Ulkomailla syntyneiden työllisyysasteen kehitys on ollut 2010-luvulla Suomessa heikointa verrattuna muihin Pohjoismaihin. Kokoomuksen valiokuntaryhmä painottaa, että maahanmuuttajien työllisyysasteen merkittävä nostaminen on otettava kotoutumistoimien keskeiseksi tavoitteeksi.

Kokoomuksen valiokuntaryhmä katsoo, että selonteon erityisenä puutteena voi pitää sitä, että siinä ei käsitellä sosiaaliturvan vaikutuksia yhteiskuntaan integroitumiseksi. Suomen sosiaaliturvajärjestelmään sisältyy kannustinloukkuja, mikä on erityisen ongelmallista kotoutumisen näkökulmasta.

On tärkeää myös taloudellisesti kannustaa hiljattain maahan tulleita nopeaan työllistymiseen ja opiskeluun. Eriytetään Suomessa jo pysyvästi asuvien henkilöiden ja maahanmuuttajien alkuvaiheen sosiaaliturvan ehtoja ja tasoja, kuten hallitus esitti vuonna 2016, ja sidotaan erot koulutukseen, kielitaitoon ja riittävään tuntemukseen suomalaisesta yhteiskunnasta siten, että toimenpiteet ohjaavat tehokkaammin työhön ja opiskeluun.

Kokoomuksen valiokuntaryhmä pitää erityisen tärkeänä sitä, että ylisukupolvisessa kotoutumisessa onnistutaan. Epäonnistuminen toisen polven maahanmuuttajien integroitumisessa yhteiskuntaan on johtanut esimerkiksi Ruotsissa suurin ongelmiin. Maahanmuuttajataustaisten nuorten onnistunut integroituminen on tärkeää sekä heidän omien menestymismahdollisuuksiensa että yhteiskunnan vakauden kannalta.

**Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp
Eriävä mielipide 1**

Eri kansallisuus- ja uskontotaustoista tulevilla maahanmuuttajilla saattaa olla keskinäisiä jännitteitä, jotka heijastuvat elämään Suomessa ja joita voi olla kotoutumisprosessissa vaikea tunnistaa. Tällaisia jännitteitä voi esiintyä eri yhteisöjen välillä, mutta myös niiden sisällä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 24.11.2021

Arto Satonen kok
Atte Kaleva kok
Ruut Sjöblom kok

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp
Eriävä mielipide 2

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Yleistä

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että kotoutumisen edistämisen keskeinen lähtökohta on se, että maahanmuuttajalla on velvollisuus opetella riittävä vähintään yhden kansalliskielen taito, jotta hänellä on edellytykset toimia osana suomalaista yhteiskuntaa, ja mikäli hänellä ei sellaista maahan tullessaan jo valmiiksi ole, oltava itse aktiivinen hankkiakseen sellaisen koulutuksen, jolla Suomessa voi työllistyä. Useimmat kotoutumisen ongelmat liittyvät keskeisesti siihen, että yhteiskunta on luonut ei-työperäisille maahanmuuttajille käsityksen siitä, ettei heillä ole yhteiskunnassa juuri lainkaan velvollisuuksia, vaan pelkästään oikeuksia, ja heitä on opastettu aktiivisesti hakemaan erilaisia yhteiskunnan tukia sen sijaan, että heitä olisi opastettu kouluttautumaan ja työllistymään. Erityisen vahingollista on ollut laaja tulkkauspalveluiden tarjonta ilman takarajaa, mistä on seurannut se, että Suomessa on henkilöitä, jotka ovat asuneet maassa kymmeniä vuosia mutta jotka eivät edelleenkään pysty toimimaan yhteiskunnassa ilman tulkkauspalveluita.

Maahanmuuttajien kokema rasismi ja syrjintä

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä huomauttaa, että maahanmuuttajia eivät ole ainoastaan humanitääriset maahanmuuttajat, toisin kuin valiokunnan lausunnon perusteella voisi päätellä. Maahanmuuttajien kokemaa syrjintää ja rasismia tarkastellaan lähinnä henkilöiden omien näkemysten perusteella. Mikäli Suomi olisi niin rasistinen ja syrjivä maa kuin annetaan ymmärtää, Suomen jo vuosikymmeniä jatkunut suosio erityisesti humanitäärisen maahanmuuton kohdemaa-na olisi vähintäänkin erikoista. Vastaavasti lausunnossa esitetään, että kaikkiin maahanmuuttajiin kohdistuisi kielteisiä asenteita, jotka heikentäisivät työllistymistä. Työperäisillä maahanmuuttajilla on kuitenkin usein työpaikka valmiina jo maahan tullessaan. Yleistävien ja ilmeisen perusteettomien väitteiden esittämisen sekä kantaväestön ja muun yhteiskunnan leimaamisen sijasta olisi perusteltua selvittää, millaisia konkreettisia ongelmia maahanmuuttajat kohtaavat ja mitkä näiden ongelmien todelliset taustasyynä ovat. Suomalaisen yhteiskunnan muokkaaminen yksittäisen maahanmuuttajaryhmän ehdoilla ei toimi ratkaisuna maahanmuuton ongelmiin.

Asenneilmapiirin arvioimisen osalta olisi perusteltua selvittää, mistä väitetty ilmapiirin kiristyminen johtuu, ja mikäli kyse on esimerkiksi vuoden 2015 turvapaikanhakijavyöryn seurauksista, pohtia sitä, kuinka vastaavat turvapaikanhakijavyöryt voitaisiin tulevaisuudessa välttää. On myös huomioitava se, että kukaan ei ole pakottanut turvapaikanhakijoita tulemaan juuri Suomeen, ja mikä motivaatio tulla ja jäädä juuri Suomeen on sellaisilla henkilöillä, jotka ovat matkustaneet maahan useamman turvallisen maan läpi hakemaan turvapaikkaa ja haluavat jäädä maahan siitä huolimatta, että esittävät kokevansa syrjintää, rasismia ja vihapuhetta. Mikään ei estä heitä hake-masta turvapaikkaa sellaisesta maasta, jonka kulttuuri on lähempänä heidän lähtömaansa kulttuuria.

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp Eriävä mielipide 2

Yhdenvertaisuus ja kotoutuminen

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä toteaa, että kotoutumisen edistämisen lähtökohtana tulee olla se, että suomalaisen yhteiskuntaan ulkopuolelta tulevalla henkilöllä tulee olla samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muilla yhteiskunnan jäsenillä, eikä oikeuksia tule korostaa velvollisuuksiin verrattuna. Lähtökohtana tulee olla se, että maahanmuuttaja elättää itse itsensä ja perheensä työllään. Hänellä itsellään on velvollisuus opetella tarvittava kielitaito, hankkia tarvittava koulutus ja noudattaa Suomen lakeja. Näin toimimalla myös hän myös omalta osaltaan voi vähentää edellä esitettyjä maahanmuuttajiin kohdistuvia kielteisiä ennakoasenteita. Maahanmuuttajille tarjolla olevia sosiaalitukia tulisi uudistaa siten, että sosiaaliturvajärjestelmä itsessään ei passivoisi ei-työperäisiä maahanmuuttajia ja kannustaisi heitä tukijärjestelmän pysyväisasiakkaiksi.

Yhteiskunnan ja työelämän vastaanottavuus

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä huomauttaa, että työntajat palkkaavat työntekijöitä tekemään töitä ja rekrytoinnissa keskeistä on työntekijöiden osaaminen, ei heidän monimuotoisuutensa tai rasismien, rakenteellisen syrjinnän tai muun vastaavan seikan torjunta. Suomeen muuttavien henkilöiden itsensä vastuulla on hankkia sellaiset tiedot ja taidot, että he pystyvät toimimaan suomalaisilla työmarkkinoilla. Suomessa on varsin laaja ilmainen koulutusjärjestelmä, jossa kaikkia hakijoita kohdellaan yhdenvertaisesti. Mikäli henkilö ei hyödynnä tätä mahdollisuutta ja työllisty, kyse ei ole rasismista tai rakenteellisesta syrjinnästä. Keskeisessä asemassa henkilön työllistymisen kannalta on kielitaito, eikä tilanteessa, jossa työnantaja ei palkkaa kansalliskielisiä osaamattomia henkilöä tai henkilöä, jolla ei ole tarvittavaa koulutusta tai muita työelämässä tarvittavia taitoja, kyse ole oletusarvoisesti rasismista tai jonkinlaisesta syrjinnästä.

Kotoutumisohjelma

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että kotoutumisohjelman keskeisenä osana tulisi olla riittävän kielitaidon saavuttaminen ja maahanmuuttajan oman aktiivisen toiminnan kielitaidon hankkimiseksi tulisi olla kotoutumisohjelman keskiössä. Sen sijaan, että yhteiskunnan palveluita tarjottaisiin maahanmuuttajan äidinkielellä, niitä pitäisi tarjota ainoastaan maamme kansalliskielellä, ja tulkkauspalveluiden saatavuutta tulisi rajoittaa nykyisestä merkittävästi. Tämä kannustaisi myös ei-työperäisiä maahanmuuttajia hankkimaan sellaisen kielitaidon, joka on välttämätöntä työllistymisen edellytyksenä. Tulkkauspalveluiden tarjonta tulee yhteiskunnalle kalliiksi ja passivoi maahanmuuttajia eikä edistä kotoutumista.

Kotoutumisohjelman kesto

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että kotoutumisohjelman kahden vuoden enimmäiskesto ei tulisi ainakaan pidentää nykyisestä. Kotoutumisohjelman tulisi olla tavoitteellista toimintaa ei-työperäisten maahanmuuttajien integroimiseksi suomalaiseen yhteiskuntaan eikä luonteeltaan näennäistä puuhastelua, jossa velvollisuuksista on mahdollista vapautua erilaisia vaikeasti objektiivisesti arvioitavissa olevia syitä keksimällä. Pysyvää oleskelulupaa ei myöskään tulisi myöntää henkilölle, joka ei ole työllistynyt tai suorittanut kotoutumisohjelman edellyttämiä toimenpiteitä ja hankkinut itselleen vähintään yhden kansalliskielen taitoa. Esimerkiksi perheva-

Valiokunnan lausunto TyVL 15/2021 vp
Eriävä mielipide 2

paiden pidon ei pitäisi olla peruste kotoutumisohjelman heikentämiselle, koska se heikentää maahanmuuttajanaisten asemaa yhteiskunnassa ja edellytyksiä työllistyä.

Naisten työmarkkina-asema

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä korostaa sitä, että suomalaisessa yhteiskunnassa naiset osallistuvat tasa-arvoisesti työelämään ja tämän tulee olla lähtökohta myös maahanmuuttajanaisten kohdalla heidän lähtömaastaan ja -kulttuuristaan riippumatta. Suomalaisilla työpaikoilla työskentelee sekä naisia että miehiä, ja myös asiakkaina voi olla sekä naisia että miehiä. Erityisesti ns. kunniakulttuureissa perheen miehet käyttävät päätösvaltaa perheensä naisten sijasta, mikä ei edistä naisten tasa-arvoista asemaa eikä mahdollista heidän toimintaansa tasavertaisina yhteiskunnan jäseninä. Suomalaisen yhteiskunnan on tunnistettava kuvatun kaltaiset tilanteet ja varmistettava, että naisilla on myös tosiasiallisesti heille lain mukaan kuuluvat oikeudet eivätkä perheenjäsenet sulje maahanmuuttajanaisia työmarkkinoiden ja suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle ja estä siten heidän kotoutumistaan.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 24.11.2021

Rami Lehto ps
Mikko Lundén ps